

بررسی رابطه عوامل شخصیتی، تنظیم هیجان، شناخت‌های ضد اجتماعی، سلامت روان و حیطه‌های زندگی با رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان

سید داوود زمانی^۱، دکتر فرهاد طارمیان^۲ , دکتر نیما معتمد^۳

نویسنده‌ی مسئول: گروه روان‌شناسی بالینی، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران fa.taremian@uswr.ac.ir

دریافت: ۹۵/۶/۲۱ پذیرش: ۹۶/۳/۲۲

چکیده

زمینه و هدف: رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان یکی از نگرانی‌های عمده جوامع، خانواده‌ها و نهادهای اجتماعی است، لذا بررسی جامع و چند مولفه‌ای آن می‌تواند راهگشای مداخلات موثر در این زمینه باشد. این مطالعه به بررسی رابطه‌ی عوامل شخصیتی، تنظیم هیجان، شناخت‌های ضد اجتماعی، سلامت روان و حیطه‌های زندگی با رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان پرداخته است.

روش بررسی: طی مطالعه‌ی توصیفی مقطعی با طرح همبستگی از جامعه دانش آموزان پسر دوره دبیرستان شهرستان زنجان، ۳۹۴ نفر از دوره متوسطه دوم با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. داده‌ها توسط پرسشنامه شخصیتی نئو، مقیاس تنظیم هیجان گراس و جان، پرسشنامه سلامت روان، مقیاس نظارت خانواده سینگر، پرسشنامه همنشینی با همسالان بزهکار پاسکال، پرسشنامه خودکنترلی گروسامیک، مقیاس رضایت از مدرسه اوتینگ، پرسشنامه شناخت‌های ضد اجتماعی والترز، پرسشنامه خطر پذیری نوجوانان ایرانی و پرسشنامه رفتارهای بزهکارانه، جمع‌آوری و با استفاده از روش آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه تحلیل شد.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از رگرسیون چندگانه نشان دادند که رفتارهای بزهکارانه با متغیرهای خودکنترلی ($P < 0/001$)، همنشینی با همسالان بزهکار ($P < 0/001$)، شناخت‌های ضد اجتماعی ($P < 0/001$) و روان رنجور خویی ($P = 0/044$) رابطه مثبت و معنی‌دار داشت در حالی که رابطه‌اش با نظارت خانواده ($P = 0/006$) و با وجدان بودن ($P = 0/003$) منفی و معنی‌دار بود.

نتیجه‌گیری: همنشینی با همسالان بزهکار، خودکنترلی، شناخت‌های ضد اجتماعی، نظارت خانواده، با وجدان بودن و روان رنجور خویی با رفتارهای بزهکارانه نوجوانان ارتباط معنادار دارند.

واژگان کلیدی: عوامل شخصیتی، تنظیم هیجان، شناخت‌های ضد اجتماعی، سلامت روان، حیطه‌های زندگی، رفتارهای بزهکارانه

مقدمه

دوران بلوغ یکی از مراحل بسیار حساس و نوعاً مسئله‌آفرین در روند رشد و تحول انسانی است. تغییرات جسمانی و روانی که در این دوره اتفاق می‌افتد نوجوانان در حال گذر از کودکی به دوره بزرگسالی را در یک موقعیت بحرانی قرار

۱- کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان

۲- دکترای تخصصی روان‌شناسی بالینی، گروه روان‌شناسی بالینی، مرکز تحقیقات سوء مصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران

۳- متخصص پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان

می‌دهند. اما در این میان عوامل متعددی موجب گرایش برخی نوجوانان به سمت اعمال بزهکارانه می‌شوند. رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان یکی از معضلاتی است که کشورهای زیادی با آن دست به‌گریبان‌اند. نوجوانان جهت رسیدن به هویتی مستقل با موانع خانوادگی و اجتماعی روبرو می‌گردند که این عوامل می‌توانند موجب رفتارهای خشونت‌آمیز و بزهکارانه گردند، از سوی دیگر الگوهای رفتاری که در این دوره‌ی مهم شکل می‌گیرند آینده‌ی فرد را به شدت تحت تاثیر قرار می‌دهند. نتایج پژوهش‌ها در آمریکا و سایر کشورهای صنعتی نشان می‌دهد که ارتکاب به جرم از سن ۱۲ سالگی شروع شده و در سن ۱۷ سالگی به اوج خود می‌رسد، و در نهایت سن ۲۸ سالگی در کمترین میزان خود قرار دارد (۱). رفتار بزهکارانه رفتاری است که در آن هنجارهای اساسی، حقوق و قوانین نقض می‌شوند؛ بنابراین وقتی کودکان دروغ می‌گویند، آن‌ها هنجارهای صحبت کردن صادقانه را نقض می‌کنند، وقتی که دزدی می‌کنند، حق مالکیت یک شخص را مورد تجاوز قرار می‌دهند، و زمانی که از آموزشگاه فرار می‌کنند، قانون را نقض می‌کنند (۲).

مدل‌های اولیه‌ی جرم بر این باور بودند که نظارت والدین یا به عبارت دیگر عامل کنترل بیرونی و حضور روان‌شناختی والدین مهم‌ترین اثر در بازداری از جرم دارد. اما گاتفردسون و هیرشی در مورد عامل مهم‌تری که به‌صورت مستقیم بر روی اعمال افراد تاثیر دارد سخن به میان آوردند. طبق این نظریه افراد در میزان تمایل یا بازداری خود برای دست زدن به اعمال مجرمانه تفاوت دارند. به عبارت دیگر خودکنترلی نقش مهمی در کلیه‌ی اعمال مجرمانه در همه‌ی سنین و کلیه‌ی موقعیت‌ها دارد (۳). نتایج پژوهش فینکناور در سال ۲۰۰۵ نشان داده است که سطح پایین خودکنترلی گزارش شده بطور معناداری با مشکلات رفتاری و هیجانی و رفتارهای بزهکارانه در هر دو جنس دختر و پسر ارتباط داشته است (۴). رابرت آگنیو در سال ۲۰۰۵ عوامل موثر در جرم را در پنج دسته کلی

تحت عنوان حیطه‌های زندگی (life domains) تقسیم‌بندی کرد، این حیطه‌ها شامل: خود، خانواده، مدرسه، همسالان، و کار می‌شوند. این پنج حیطه عامل‌های کلی را نشان می‌دهد که همبستگی بالایی با جرم دارند (۵). در حیطه "خود" آگنیو بیان می‌کند که پایین بودن خودکنترلی و در مقابل بالا بودن "تحریک‌پذیری" یک نقش کلیدی در کاهش دادن قیود در مقابل انگیزه‌ی ارتکاب به جرم بازی می‌کند. در حیطه‌ی "خانواده" نظارت والدینی ضعیف و عدم انضباط و تادیب، پیوند و رابطه ضعیف میان والدین و نوجوانان، نزاع‌های خانوادگی و بهره‌کشی از کودکان، عدم حمایت اجتماعی والدین، و خواهر و برادرهای مجرم از دلایل اصلی جرم هستند (۵). پژوهش سوننس و همکاران حاکی از اهمیت بالای سبک‌های فرزند پروری در مشکلات رفتاری نوجوانان است، بدین صورت والدینی که انتظارات روشن و محیط خانوادگی گرمی را برای فرزندان خود ایجاد کرده بودند فراوانی مشکلات رفتاری و برگزیدن همسالان بزهکار در سطح پایین‌تری بوده است، لذا دانش والدینی کافی و نظارت شایسته، نقش مهمی در بزهکاری ایفا می‌کند (۶).

در حیطه "همسالان" داشتن دوستان بزهکار، نزاع‌های مکرر و مورد سوء استفاده گرفتن توسط همسالان، و گذراندن زمان زیاد بدون ساختار و فعالیت‌های نظارت نشده با آنها عواملی هستند که در بزهکاری تاثیر می‌گذارند (۵). به عبارت دیگر والدین در پرورشگری نوجوان به‌صورت مستقیم و غیر مستقیم تاثیر می‌گذارند، بدین‌گونه که توجه به نقش نظارت والدینی در کاهش هم نشینی با همسالان بزهکار و به دنبال آن کاهش احتمال بروز رفتار پرخاشگرانه از سوی نوجوانان از اهمیت بالایی برخوردار می‌شود (۷).

در حیطه‌ی "مدرسه" ارتباط منفی با معلم/مدرسه، عملکرد تحصیلی ضعیف، تربیت ضعیف توسط معلمان، حمایت اجتماعی ضعیف از جانب معلمان، زمان کم برای انجام تکالیف خانگی، اهداف شغلی و تحصیلی نامشخص، و

ضد اجتماعی نامیده می‌شود (۱۱). نتایج پژوهش والترز نشان داد شناخت‌های ضد اجتماعی تا حدودی نقش میانجی‌گری بین تخلف و مجرمیت ایفا می‌کند، به این معنی که شناخت‌های ضد اجتماعی می‌تواند هم علت و هم معلول رفتارهای ضد اجتماعی باشد (۱۱).

از آنجا که دوره‌ی نوجوانی دوره‌ای است که در آن تغییرات جسمی و روانی اجتماعی نوجوان با هیجانات شدید همراه است و بسیاری از دستگاه‌های عصبی و شناختی که هیجان را کنترل می‌کنند در ضمن این دوره به رشد می‌رسند، توجه به راه‌های شناختی مقابله با هیجان به هنگام مواجهه با رخدادهای منفی زندگی در این دوره دارای اهمیت است، چرا که تنظیم هیجان ضعیف موجب بروز این هیجانات از جانب افراد و دست زدن به اعمال بزهکارانه می‌شود. تنظیم هیجان یکی از عوامل مهم در سلامتی یا کارکرد موثر در زندگی است. به‌طور کلی نظم دهی هیجانی شامل تمامی فرایندهای درونی یا بیرونی برای نظارت، ارزیابی و تعدیل واکنش‌های هیجانی، مخصوصا با جزئیات زودگذر برای دستیابی به اهداف در افراد می‌باشد (۱۲).

سلامت عمومی شامل سازگاری مداوم با شرایط متغیر و تلاش برای تحقق اعتدال بین تقاضای درونی و الزامات محیط در حال تغییر می‌باشد (۱۳). تحقیقات نشان داده‌اند افرادی که از سلامت روانی مناسبی برخوردارند خود را در برابر فشارهای بیرونی و درونی مصون نگه می‌دارند. سلامت روانی توانایی درک درست شرایط پیرامون و قابلیت تصمیم‌گیری مطلوب در مورد خویشتن است. افراد سالم به صورت انطباقی با موقعیت‌های تنش‌زا مانند انواع رفتارهای بزهکارانه مقابله می‌کنند، و در مقابل افرادی که از سلامت روانی پایین‌تری برخوردار هستند در برابر این فشارها با رفتارهای برون سازانه از جمله رفتارهای بزهکارانه واکنش نشان می‌دهند (۱۴). رزمخواه و همکاران در سال ۹۲ نشان دادند که بین سلامت روان با نگرش به بزهکاری رابطه مثبت

انضباط و نظارت پایین همبستگی بالایی با رفتارهای بزهکارانه دارند (۵). پژوهش‌های بیشتر از سایر عوامل موثر در رفتارهای بزهکارانه پرده برداشته‌اند. ویژگی‌های شخصیتی الگوهای ثابت احساسات، افکار و رفتار هستند. مطالعه‌ی روابط بین شخصیت و رفتارهای بزهکارانه نشان می‌دهد که چرا تحت شرایط یکسان افراد پاسخ‌های متفاوتی می‌دهند، به‌طوری که برخی از افراد با وجود زندگی در شرایط نامناسب مرتکب رفتارهای بزهکارانه نمی‌شوند (۸). بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در این زمینه نشان داده‌اند در مقایسه با عوامل اقتصادی و اجتماعی، ویژگی‌های شخصیتی افراد، پیش‌بینی‌کنندگی بالاتری از مشارکت افراد در رفتار مجرمانه را به دست می‌دهند (۹). در سطح کلی می‌توان شخصیت را با پنج عامل یا پنج بعد کلی توصیف کرد. این عوامل شامل روان رنجور خویی N، برون‌گرایی E، باز بودن نسبت به تجربه O، توافق‌پذیری A، و در نهایت عامل باوجدان بودن C می‌شود (۱۰). این عوامل می‌توانند رفتارهای آینده‌ی فرد و پاسخ وی در برابر محرک‌ها را تبیین کنند. نتایج پژوهش‌های مختلف در این زمینه حاکی از تأثیر چشمگیر این عامل در بزهکاری و رفتارهای خشونت‌آمیز است. نتایج پژوهش اوریوردان نشان داد که رابطه معنا داری میان این دو متغیر وجود دارد، بدین صورت که افراد مجرم در شاخص برون‌گرایی نمره بالا و در شاخص توافق‌پذیری و ثبات هیجانی (که یکی از ابعاد روان رنجور خویی است) نمرات پایینی را کسب کرده بودند (۹).

از دیگر متغیرهای شخصیتی و فردی مهم در پیش‌بینی رفتارهای بزهکارانه در بین افراد وجود شناخت‌های ضد اجتماعی است، این سازه‌ی بسیار مهم از لحاظ ساختارهای نظری به خوبی شناخته نشده است. شناخت‌های ضد اجتماعی به باورها و افکاری اشاره دارد که از جرم حمایت می‌کنند. سنگ دلی، خطر جویی، افراط کاری، داشتن نگرش تخلف از قوانین، بخشی از آن چیزی است که شناخت‌های

و معنی‌داری وجود دارد و بین خرده مقیاس‌های سلامت روان، اضطراب و بی‌خوابی، افسردگی اساسی، ناکارآمدی اجتماعی و نشانه‌های بدنی با نگرش به بزهکاری رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد (۱۵). رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان از عوامل مختلفی ریشه می‌گیرد که بررسی آن‌ها به صورت جامع لازمی درک و تبیین این مهم است. از آنجایی که عوامل متعددی در بروز این رفتارها در نوجوانان نقش دارند، ولی بررسی ادبیات پژوهشی در این زمینه نشان می‌دهد که برخی از متغیرهای مهم در رفتارهای بزهکارانه کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند. لذا با توجه به حساسیت این دوره غفلت در این زمینه می‌تواند موجب از دست رفتن فرصت‌های تحصیلی، شغلی، ایجاد اختلال در روابط بین فردی، از هم گسیختن خانواده و در نهایت آسیب به جامعه شود. از این رو، پژوهش فعلی در جهت بررسی مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای بزهکارانه نوجوانان تهیه شده است. با توجه به آنکه در اکثر مطالعات موجود صرفاً به بررسی یک یا دو متغیر موثر بر رفتارهای بزهکارانه پرداخته شده است. هدف این پژوهش بررسی همزمان مهم ترین عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای بزهکارانه بود تا بتوان از طریق تحلیل همزمان، سهم هریک از عوامل را به ترتیب مشخص نمود.

روش بررسی

این پژوهش به صورت مقطعی از نوع همبستگی با کد اخلاق ZUMS.REC.1394.271 بود. جامعه‌ی این پژوهش کلیه‌ی دانش آموزان پسر دوره دبیرستان (متوسطه دوم) شهرستان زنجان بود که در آن نمونه‌ای برابر با ۳۹۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از مدارس ناحیه ۱ و ۲ به دست آمد. از آنجا که تعداد متغیرهای مورد اندازه‌گیری در این پژوهش ۱۳ عدد می‌باشد، با توجه به پیشنهاد متخصصان روان سنجی، برای هر متغیر تعداد ۳۰ نفر

نمونه انتخاب شدند (۱۶). با در نظر گرفتن ریزش پرسشنامه‌ها و نیز حذف پرسشنامه‌های نامعتبر، تعداد کل نمونه ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد. بعد از کسب مجوز از سازمان مربوطه به مدارس مراجعه شد و پرسشنامه‌های خودسنجی به صورت یک جا در محل کلاس در اختیار دانش آموزان قرار گرفت. در زمان پاسخ‌گویی، به منظور ایجاد اعتماد و صداقت دانش آموزان در پاسخ‌ها، هیچیک از اولیای مدرسه در کلاس حضور نداشتند. پیش از اجرا، هدف از اجرای تحقیق و محرمانه ماندن اطلاعات به اطلاع کلیه دانش آموزان رسید. پرسشنامه‌ها بدون نام بوده و دانش آموزان پس از پاسخ دادن پرسشنامه‌ها را در یک سبد قرار می‌دادند. در مطالعه‌ی حاضر به منظور دستیابی به هدف پژوهش از پرسشنامه‌های زیر استفاده شده است:

پرسشنامه‌ی پنج عامل شخصیتی NEO-FFI (فرم کوتاه): این پرسشنامه دارای ۶۰ سوال بوده و مقیاس پاسخ‌گویی آن به صورت پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم (نمره ۱) تا کاملاً موافقم (نمره ۵) بوده است. این مقیاس پنج عامل یا حیطه شخصیتی را مورد سنجش قرار می‌دهد که عبارت‌اند از: روان رنجور خوئی، برون گرایی، باز بودن به تجربه، موافق بودن و با وجدان بودن. این پرسشنامه (NEO-FFI) در ایران توسط گروسی (۱۳۷۷) هنجار یابی شده است. اعتبار این پرسشنامه با استفاده از روش آزمون-آزمون مجدد در مورد ۲۰۸ نفر از دانشجویان به فاصله ۳ ماه به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ برای عامل‌های N، E، O، A، C به دست آمده است (۱۷). در مطالعه‌ی حاضر پایایی به روش همسانی درونی برای عوامل شخصیتی به ترتیب روان رنجور خوئی: ۰/۷۰، برون گرایی: ۰/۶۴، باز بودن به تجربه: ۰/۶۷، توافق پذیری: ۰/۵۴ و با وجدان بودن: ۰/۷۵ به دست آمد. پرسشنامه تنظیم هیجان: پرسشنامه تنظیم هیجان دارای ۱۰ آیتم است که توسط گراس و جان تدوین شده است. مقیاس پاسخ دهی به این پرسشنامه به صورت هفت درجه‌ای

است. روایی محتوایی این پرسشنامه توسط یعقوبی و همکاران در سال ۱۳۹۱ مورد تایید قرار گرفته و همسانی درونی این پرسشنامه برابر ۰/۹۲ بوده است (۱۹). در پژوهش حاضر نیز همسانی درونی این مقیاس برابر با ۰/۸۲ بوده است. پرسشنامه خود گزارشی رفتارهای بزهکارانه: در این پژوهش رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان به وسیله‌ی مقیاس‌های خطرپذیری نوجوانان ایرانی که در سال ۱۳۹۰ توسط دکترزاده محمدی و همکاران ساخته و در میان نوجوانان ایرانی نرم شده (۲۰) و همچنین مقیاس رفتارهای بزهکارانه‌ی باثروالدت و اسنیدجرز استفاده شده است (۲۱). تعداد ۱۶ سوال از این پرسشنامه‌ها استخراج شده و به‌صورت پایلوت بر روی ۴۰ نفر از دانش آموزان یک کلاس (چهارم دبیرستان) اجرا شد و آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به‌دست آمد. دامنه‌ی سوالات از کاملاً مخالفم (نمره ۱) تا کاملاً موافقم (نمره ۵) متغیر بود. سوالات این پرسشنامه حیطه‌های خطرپذیری نوجوانان از جمله رانندگی پرخطر، و خشونت، و همچنین رفتارهای بزهکارانه از جمله کش رفتن از مغازه‌ها، دزدی‌های کوچک، خرابکاری، و دعوای بدون استفاده از سلاح را در طی سال گذشته مورد ارزیابی قرار می‌دهند. سوالات انتخاب شده از پرسشنامه رفتارهای بزهکارانه با همکاری نویسنده‌ی مسئول به فارسی برگردانده شده و سپس توسط یک فرد مسلط به زبان انگلیسی بازترجمه شد، این آیت‌ها با پرسشنامه اصلی مطابقت کامل داشته‌اند. در پژوهش حاضر پایایی این پرسشنامه به‌صورت همسانی درونی برابر با ۰/۸۴ بوده است.

پرسشنامه حیطه‌های زندگی: رابرت آگنیو در سال ۲۰۰۵ مهم‌ترین عوامل موثر در جرم را تحت عنوان حیطه‌های زندگی مطرح کرده است، که از میان عوامل مختلف این متغیرها بالاترین همبستگی را با جرم داشته داشته‌اند. این متغیرها شامل خود کنترلی، خانواده، همسالان، مدرسه و شغل می‌شود (۵). در این پژوهش از میان این متغیرها چهار متغیر اول مورد

از کاملاً مخالفم (نمره ۱) تا کاملاً موافقم (نمره ۷) بوده است. این مقیاس ارزیابی مجدد تجارب هیجانی و همچنین سرکوب و تعدیل هیجان‌ها را به‌صورت شناختی مورد سنجش قرار می‌دهد. این پرسشنامه در ایران توسط قاسم پور و ایل بیگی در سال ۱۳۹۱ نرم شده و ضریب همسانی درونی آن در ایران نیز برابر با ۰/۷۱ و ضریب آلفای کرونباخ باز آزمایی برابر با ۰/۷۹ بوده است (۱۸). در پژوهش حاضر پایایی به روش همسانی درونی برای این مقیاس برابر با ۰/۶۰ بوده است. پرسشنامه شناخت‌های ضد اجتماعی: این پرسشنامه توسط والترز و دلیری ساخته شده است و ۹ آیت‌ها دارد، نمرات آن می‌توانند بین ۹ تا ۴۵ قرار بگیرند، مقیاس پاسخ‌گویی به آن به‌صورت پنج درجه‌ای از غلط (نمره ۱) تا کاملاً درست (نمره ۵) بوده است. سوالات این پرسشنامه باورها و افکار ضد اجتماعی از جمله سنگ دلی، خطر جویی، افراط کاری، داشتن نگرش تخلف از قوانین را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. همسانی درونی این ۹ آیت‌ها برابر با ۰/۸۸ و هر کدام از آیت‌ها اصلاح شده و همبستگی بین آنها ۰/۶۰ و بالاتر بوده است (۱۱). نسخه اصلی این پرسشنامه با همکاری نویسنده‌ی مسئول به فارسی برگردانده شد و سپس توسط یک فرد مسلط به زبان انگلیسی بازترجمه شد، تمامی آیت‌های ترجمه شده با پرسشنامه اصلی مطابقت داشتند. این مقیاس بصورت پایلوت بر روی ۴۰ نفر از دانش آموزان یک کلاس (چهارم دبیرستان) اجرا شد و آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به‌دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی به‌صورت همسانی درونی برای این پرسشنامه ۰/۷۳ به دست آمده است.

پرسشنامه سلامت روان: در این پژوهش از پرسشنامه ۱۲ سوالی سلامت عمومی (GHQ) استفاده شد. مقیاس پاسخ‌گویی به این پرسشنامه به‌صورت چهار درجه‌ای در ۶ سوال بصورت «بیشتر از حد معمول» (نمره ۱) تا «خیلی کمتر از حد معمول» (نمره ۴) و در ۶ سوال بعدی به صورت «اصلاً» (نمره ۱) تا «خیلی بیشتر از حد معمول» (نمره ۴) بوده

ارزیابی قرار گرفته‌اند. پرسشنامه‌ی مورد استفاده برای هر کدام از متغیرها در زیر بیان می‌شوند.

پرسشنامه خودکنترلی: در این پژوهش خودکنترلی توسط مقیاس خودکنترلی گروسمیک که دارای ۲۴ گویه است اندازه‌گیری شده است. مقیاس پاسخ‌گویی به این پرسشنامه بصورت پنج درجه‌ای از کاملاً مخالفم (نمره ۱) تا کاملاً موافقم (نمره ۵) بوده است. این مقیاس جنبه‌های مختلف خود کنترلی از جمله جهت‌گیری خشک در اینجا و اکنون، فقدان ممارست و تلاش در اعمال، ماجراجویی، فعالیت بسیار بالا و تحمل پایین ناکامی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. همسانی درونی این پرسشنامه برابر با $0/89$ است (۵). نسخه اصلی این پرسشنامه با همکاری نویسنده‌ی مسئول به فارسی برگردانده شد و سپس توسط یک فرد مسلط به زبان انگلیسی بازترجمه شد، تمامی آیتم‌های ترجمه شده با پرسشنامه اصلی مطابقت کامل داشته‌اند. این مقیاس بصورت پایلوت بر روی ۴۰ نفر از دانش‌آموزان یک کلاس (چهارم دبیرستان) اجرا شد و آلفای کرونباخ $0/84$ به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی همسانی درونی این پرسشنامه $0/79$ به دست آمده است.

پرسشنامه نظارت والدین: نظارت والدینی با استفاده از مقیاس نظارت والدینی سینگر و همکاران اندازه‌گیری شد. این پرسشنامه دارای ۷ سوال است. پاسخ‌دهی به این سوالات در یک مقیاس چهار درجه‌ای از هیچ وقت (نمره ۱) تا همیشه (نمره ۴) گرد آوری شده است. این پرسشنامه جنبه‌های نظارت والدینی از جمله اهمیت اطلاع از محل رفت و آمد فرزند، تنبیه برای نقض قوانین و لزوم اطلاع خانواده از فعالیت‌های فرزند را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. ابزار مذکور توسط آلبو کردی و همکاران در ایران ترجمه و ویژگی‌های روانسنجی آن بررسی شده است. همسانی درونی این پرسشنامه برابر با $0/81$ است (۲۲). در این پژوهش پایایی همسانی درونی این پرسشنامه برابر با $0/78$ بوده است.

پرسشنامه هم‌نشینی با همسالان بزهکار: هم‌نشینی نوجوانان با همسالان بزهکار توسط مقیاس هم‌نشینی با همسالان بزهکار پاسکال و همکاران مورد ارزیابی قرار گرفت. این مقیاس دارای ۸ سوال بوده و در ایران توسط آلبوکردی و همکاران ترجمه و ویژگی‌های روان‌سنجی آن بررسی شده است (۲۲). نحوه‌ی پاسخ‌گویی به سوالات این پرسشنامه به صورت پنج درجه‌ای از «هیچ‌کدام از آنها» (نمره ۱) تا «همه‌ی آنها» (نمره ۵) بوده است. این ابزار ارتکاب دوستان فرد به اعمال بزهکارانه از جمله دعوا، آتش‌افروزی، و دزدی در ۶ ماه گذشته را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. همسانی درونی این پرسشنامه برابر با $0/80$ (۲۲) بوده و در پژوهش حاضر نیز پایایی آن به صورت همسانی درونی آن $0/83$ به دست آمده است.

پرسشنامه رضایت از مدرسه: در پژوهش حاضر به‌منظور اندازه‌گیری حیطه‌ی مدرسه از خرده مقیاس رضایت از مدرسه مقیاس "رفتارهای سالم" اوتینگ و همکاران که توسط طارمیان و همکاران در سال ۱۳۷۸ در ایران نرم شده است استفاده شد. این مقیاس دارای ۴ سوال بوده و دامنه‌ی سوالات از زیاد (نمره ۱) تا اصلاً (نمره ۴) متغیر بود. سوالات این پرسشنامه میزان رضایت از مدرسه، معلمین، و سازگاری دانش‌آموز در مدرسه را می‌سنجد، همسانی درونی این پرسشنامه برابر با $0/77$ بوده است (۲۳). در پژوهش حاضر همسانی درونی این مقیاس $0/77$ به دست آمده است. در پژوهش حاضر معیار ورود به مطالعه، دانش‌آموزان پسر دوره دبیرستان و معیار خروج از پژوهش آن دسته از دانش‌آموزانی که تمایلی به پاسخ‌گویی به پرسشنامه‌ها نداشتند بوده است. از چهارصد پرسشنامه اجرا شده در نهایت شش پرسشنامه به دلایل مختلف از جمله نداشتن همسانی درونی و پاسخ‌گویی سهل‌انگارانه از گروه نمونه حذف شدند. داده‌های حاصل از پژوهش توسط نرم افزار SPSS و روش‌های همبستگی و رگرسیون چند گانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

پژوهش حاضر بر روی ۳۹۴ نفر از دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان اجرا شد. بر اساس نتایج ۴۶/۹ درصد از شرکت کنندگان دوم دبیرستان، ۳۷/۳ درصد سال سوم و ۱۶/۸ درصد چهارم دبیرستان بودند. میانگین سنی جمعیت

۱۶/۶۴±۰/۹۱ بود. جدول ۱ همبستگی بین هر کدام از متغیرهای مورد بررسی با رفتارهای بزهکارانه را نشان می‌دهد. برحسب نتایج به‌دست آمده به جز باز بودن به تجربه سایر عوامل با رفتارهای بزهکارانه رابطه معنی‌داری نشان دادند. جزئیات بیشتر در جدول آمده است.

جدول ۱: ضرایب همبستگی بین متغیرهای روانشناختی و اجتماعی با رفتارهای بزهکارانه

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
خود کنترلی	۰/۵۸۴	>۰/۰۰۱
تنظیم هیجان	-۰/۱۳۲	۰/۰۱۵
همنشینی با همسالان بزهکار	۰/۵۸۶	>۰/۰۰۱
نظارت خانواده	-۰/۳۵۷	>۰/۰۰۱
شناخت‌های ضد اجتماعی	۰/۴۷۴	>۰/۰۰۱
سلامت روان	۰/۳۵۱	>۰/۰۰۱
روان رنجور خویی	۰/۳۰۷	>۰/۰۰۱
برون‌گرایی	-۰/۲۳۴	>۰/۰۰۱
باز بودن به تجربه	-۰/۰۷۷	۰/۱۵۵
توافق‌پذیری	-۰/۳۶۰	>۰/۰۰۱
با وجدان بودن	-۰/۴۴۸	>۰/۰۰۱
رضایت از مدرسه	۰/۴۳۹	>۰/۰۰۱

جدول ۲ نتایج رگرسیون خطی با وارد کردن متغیرهای روان شناختی و اجتماعی را به نمایش می‌گذارد. در این مدل‌ها ارتباط هر یک از متغیرهای اجتماعی و روان شناختی به‌صورت جداگانه با رفتارهای بزهکارانه مورد ارزیابی قرار گرفت. بر حسب نتایج به جز متغیر باز بودن به تجربه، سایر متغیرها ارتباط معنی‌داری را با رفتارهای بزهکارانه نشان دادند.

جدول ۳ نتایج رگرسیون چندگانه خطی را با وارد کردن همه متغیرهای اجتماعی و روانشناختی به‌عنوان متغیرهای مستقل، و متغیر رفتارهای بزهکارانه را به‌عنوان پیامد نشان می‌دهد. از

بین عوامل اجتماعی و روانشناختی، همنشینی با همسالان بزهکار (سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۰۱)، نظارت خانواده (سطح معنی‌داری ۰/۰۰۶)، خود کنترل (سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۰۱)، شناخت‌های ضد اجتماعی (سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۰۱)، با وجدان بودن (سطح معنی‌داری ۰/۰۰۳) و روان رنجور خویی (سطح معنی‌داری ۰/۰۴۴) ارتباط معنی‌داری را با رفتارهای بزهکارانه نشان دادند. در میان متغیرهایی که ارتباط مستقلی با رفتارهای بزهکارانه نشان داده‌اند، هم نشینی با همسالان بزهکار با ضریب بتای استاندارد شده ۰/۳۶۳

قوی‌ترین پیش‌بینی‌کنندگی رفتارهای بزهکارانه است. قبل از اجرا رگرسیون خطی، هم خطی بودن بین متغیرهای مستقل بررسی شد. همی متغیرها دارای یک VIF زیر ۱۰ بوده که نشان دهنده عدم هم خطی بین متغیرهای مورد بررسی است. همچنین توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کلموگروف

اسمیرنف نشان داد که توزیع همی متغیرها از نرمال بودن پیروی کرده است. خطی بودن روابط بین متغیرها با استفاده از نمودار اسکاتر پلات نشان داد متغیرهای مورد بررسی رابطه‌ی خطی با متغیر رفتارهای بزهکارانه داشتند.

جدول ۲: نتایج رگرسیون خطی با وارد کردن متغیرهای روانشناختی و اجتماعی به صورت جداگانه.

متغیر	ضریب بتای استاندارد شده	خطای معیار	آزمون t	سطح معنی داری
تنظیم هیجان	-۰/۱۳۲	۰/۰۷۴	-۲/۴۴۱	۰/۰۱۵
همنشینی با همسالان بزهکار	۰/۵۸۶	۰/۰۹۳	۱۳/۷۰۰	>۰/۰۰۱
نظارت خانواده	-۰/۳۴۸	۰/۱۳۷	-۶/۸۶۲	>۰/۰۰۱
خود کنترلی	۰/۵۸۴	۰/۰۳۹	۱۳/۱۸۱	>۰/۰۰۱
شناخت‌های ضد اجتماعی	۰/۴۷۴	۰/۰۸۱	۱۰/۰۶۹	>۰/۰۰۱
سلامت روان	۰/۳۵۸	۰/۰۹۳	۷/۰۸۷	>۰/۰۰۱
روان رنجور خویی	۰/۳۰۲	۰/۰۷۶	۵/۸۴۴	>۰/۰۰۱
برون گرایی	-۰/۲۳۴	۰/۰۹۴	-۴/۳۹۸	>۰/۰۰۱
باز بودن به تجربه	-۰/۰۷۷	۰/۱۲۰	-۱/۴۲۴	۰/۱۵۵
توافق پذیری	-۰/۳۶۰	۰/۱۱۹	-۷/۰۴۱	>۰/۰۰۱
با وجدان بودن	-۰/۴۴۸	۰/۰۸۱	-۹/۱۷۶	>۰/۰۰۱
رضایت از مدرسه	۰/۴۵۳	۰/۱۶۰	۹/۵۵۴	>۰/۰۰۱

جدول ۳: نتایج رگرسیون چندگانه خطی با وارد کردن متغیرهای روان شناختی و اجتماعی به صورت همزمان

متغیر	ضریب بتای استاندارد شده	خطای معیار	آزمون t	R2	سطح معنی داری
همنشینی با همسالان بزهکار	۰/۳۶۳	۰/۱۰۳	۷/۲۵۰	۰/۳۴۲	>۰/۰۰۱
خود کنترلی	۰/۲۳۵	۰/۰۵۷	۳/۶۷۷	۰/۳۴۰	>۰/۰۰۱
شناخت‌های ضد اجتماعی	۰/۱۷۴	۰/۰۹۱	۳/۳۰۸	۰/۲۲۲	>۰/۰۰۱
با وجدان بودن	-۰/۱۸۸	۰/۱۰۱	-۳/۰۳۲	۰/۱۹۸	۰/۰۰۳
نظارت خانواده	-۰/۱۳۱	۰/۱۳۱	-۲/۷۵۹	۰/۱۱۹	۰/۰۰۶
روان رنجور خویی	۰/۱۲۴	۰/۰۸۸	۲/۰۲۵	۰/۰۸۹	۰/۰۴۴

بحث

هدف از این پژوهش بررسی رابطه بین عوامل شخصیتی، تنظیم هیجان، شناخت‌های ضد اجتماعی، سلامت روان و "حیطه‌های زندگی" با رفتارهای بزهکارانه نوجوانان بود. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داده‌اند در میان عوامل شخصیتی بین برون‌گرایی، توافق‌پذیری، روان‌رنجور خویی و باوجدان بودن با رفتارهای بزهکارانه رابطه معنی‌دار وجود دارد، و بین عامل باز بودن به تجربه با رفتارهای بزهکارانه رابطه معنی‌دار مشاهده نشده است. این یافته با پژوهش‌های او ریوردان و اوکانل (۹)، جولیفی (۲۴)، رحیمی (۲۵) همسو است. نتایج پژوهش هیون نشان داد که میان عامل شخصیتی N یا روان‌رنجور خویی و تا حدودی برون‌گرایی با رفتارهای بزهکارانه رابطه وجود دارد. همچنین پژوهش آنها نشان داد که بین هیجان خواهی (که یکی از ابعاد برون‌گرایی است) با رفتارهای پرخاشگرانه و خرابکارانه رابطه معنی‌دار وجود دارد (۲۶). از میان این عوامل دو عامل روان‌رنجور خویی (N) و با وجدان بودن (C) توانسته‌اند رفتارهای بزهکارانه را در یک مدل رگرسیون چند گانه پیش‌بینی کنند. به این معنی که افرادی که نمره‌ی بیشتری در روان‌رنجور خویی کسب کرده‌اند به میزان بیشتری مرتکب رفتارهای بزهکارانه شده‌اند. و در مقابل افرادی که نمره‌ی پایینی در عامل با وجدان بودن کسب کرده‌اند مرتکب رفتارهای بزهکارانه‌ی بیشتری شده‌اند. نتایج رگرسیون چند گانه نشان داد که روان‌رنجور خویی می‌تواند ۰/۱۲ درصد و با وجدان بودن ۰/۱۸ درصد از رفتارهای بزهکارانه را پیش‌بینی کنند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان اظهار داشت که عامل روان‌رنجور خویی به ناپایداری هیجانی مانند اضطراب، نگرانی، و تند خویی اشاره دارد و بر این اساس انتظار می‌رود نوجوانانی که در روان‌رنجور خویی نمره بالایی می‌گیرند عقاید غیر منطقی داشته باشند، کمتر قادر به مهار تکانه‌های خود باشند، خیلی ضعیف‌تر از دیگران با تنیدگی کنار بیایند و بیشتر درگیر رفتارهای بزهکارانه شوند

(۲۷). با وجدان بودن که بیشتر به سازماندهی و مهار تکانه اشاره دارد با رفتارهای ناسالم و انحرافی رابطه معکوس دارد. افراد با نمره پایین در با وجدان بودن لزوماً فاقد وجدان اخلاقی نیستند، اما در بکارگیری اصول اخلاقی زیاد دقیق نبوده، در تلاش برای رسیدن به هدف‌هایشان جدی نیستند، گاه و بی‌گاه تکانشی عمل می‌کنند و تمایل به محتاط بودن و خود مهارگری ندارند که مجموع این ویژگی‌ها می‌تواند تبیین‌گر رابطه منفی بین با وجدان بودن و رفتارهای بزهکارانه باشد (۲۷).

نتایج همبستگی نشان دادند که بین عامل برون‌گرایی و رفتارهای بزهکارانه رابطه منفی و معنی‌دار ($r = -0.234$) وجود دارد به این معنی که نوجوانانی که نمره‌ی پایین‌تری در برون‌گرایی کسب کرده‌اند مرتکب رفتارهای بزهکارانه‌ی بیشتری شده‌اند. عامل برون‌گرایی شامل ویژگی‌های از قبیل با محبت بودن و رفاقت با دیگران، بر عهده گرفتن نقش رهبری در گروه‌ها، و هیجان خواهی و هیجان‌های مثبت می‌شود. افرادی که نمره‌ی پایینی در این مقیاس گرفته‌اند ویژگی‌های با محبت بودن و رفاقت کمتری با اطرافیان خود دارند، و در نتیجه انتظار می‌رود همکاری و همراهی کمتری با همسالان خود داشته و مرتکب رفتارهای بزهکارانه و خود محورانه شوند. نتایج این پژوهش با پژوهش او ریوردان و اوکانل در سال ۲۰۱۴ که رفتارهای بزهکارانه با برون‌گرایی رابطه‌ی مثبتی داشته است، همسو نبوده است (۹). تبیین موشکافانه‌تر این عامل می‌تواند توجیه‌کننده‌ی این اختلاف باشد. این عامل شامل ویژگی‌های مثبت گرم بودن و رفاقت، معاشرتی بودن، و هیجان‌های مثبت است، که می‌توان گفت پایین بودن این ویژگی‌ها در افراد می‌تواند پیش زمینه‌ای برای دست زدن به اعمال ضد اجتماعی باشد. داده‌های حاصل از پژوهش حاضر نشان داده‌اند که بین عامل توافق‌پذیری با رفتارهای بزهکارانه رابطه منفی و معنی‌دار ($r = -0.360$) وجود دارد. به این معنی که نوجوانانی که در این عامل نمره‌های پایین‌تری را کسب

کرده در مقابل مرتکب رفتارهای بزهکارانه‌ی بیشتری شده‌اند. در واقع توافق‌پذیری یک بعد از تمایلات بین فردی است و یک فرد با این ویژگی اساساً نوع دوست و سازش یافته است، نسبت به دیگران همدردی می‌کند، مشتاق است که کمک کند و باور دارد که دیگران نیز در مقابل یاری‌گر هستند. بنا بر این بروز رفتارهای پرخاشگانه و بزهکارانه از این افراد بعید است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین شناخت‌های ضد اجتماعی و رفتارهای بزهکارانه نوجوانان رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد، به این معنی که هر چه شناخت‌های ضد اجتماعی بالاتر باشد میزان رفتارهای بزهکارانه نیز در دانش‌آموزان بالاتر است. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون شناخت‌های ضد اجتماعی توانسته است $0/17$ رفتارهای بزهکارانه را پیش‌بینی کند. نتایج این پژوهش با پژوهش والترز و دلیسی که به کشف اثر میانجی‌گری این عامل پرداخته است (۱۱) همسو است. شناخت‌های ضد اجتماعی به باورها و افکاری از جمله سنگ دلی و گرایش به قانون شکنی اشاره دارد که می‌تواند تبیین‌کننده‌ی احتمال بروز رفتارهای بزهکارانه در نوجوانان باشد.

نتایج حاصل از این پژوهش نشان دادند که بین تنظیم هیجان و رفتارهای بزهکارانه رابطه منفی و معنی‌دار ($r = -0/132$) وجود دارد. به این معنی که با کاهش تنظیم هیجان دست‌یازیدن به اعمال بزهکارانه افزایش یافته است. این یافته با پژوهش‌های گرانفسکی و کریچ (۱۲) و ماگار، فیلیپس و هوسی (۲۶) همسو است. پژوهش ماگار، فیلیپس و هوسی که بر روی دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان انجام شد نشان داد که ضعف در تنظیم هیجان با رفتارهای پرخطر از جمله مصرف مواد و دعوا کردن و جدل همراه است (۲۶). به‌طور کلی تنظیم هیجان شامل تمامی فرایندهای درونی یا بیرونی برای نظارت، ارزیابی و تعدیل واکنش‌های هیجانی است و متعاقباً تنظیم هیجان ضعیف موجب بروز هیجاناتی از قبیل خشونت و رفتارهای برون‌ریزانه از جانب افراد و دست زدن

به اعمال بزهکارانه می‌شود (۱۲). اگر چه تنظیم هیجان در یک مدل تک متغیره ارتباط معنی‌داری را با رفتارهای بزهکارانه نشان داد ولی این ارتباط در یک مدل چند متغیره معنی‌دار نشد. یعنی عامل تنظیم هیجان ارتباط مستقلاً با رفتارهای بزهکارانه نداشت. تنظیم هیجان احتمالاً از طریق عوامل دیگری نظیر خود کنترل می‌تواند بر رفتارهای بزهکارانه تأثیر بگذارد به‌طوری که اگر چه افراد با تنظیم هیجان پایین مرتکب رفتارهای بزهکارانه بیشتری می‌شوند ولی این اثر می‌تواند از طریق بروز رفتارهای غیر قابل کنترل اعمال شود. جایی که در بسیاری از موارد هیجانات تنظیم نشده با کنترل رفتار عملاً منجر به بروز رفتارهای بزهکارانه نخواهند شد. بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش بین پایین بودن سلامت روان با رفتارهای بزهکارانه رابطه‌ی معنی‌دار ($r = 0/351$) وجود دارد. بالا رفتن نمره فرد در مقیاس سلامت روان به معنی بالا بودن مشکلات در ابعاد سلامت عمومی است. یافته‌های این پژوهش حاکی از این هستند که هر چقدر سلامت روانی فرد پایین‌تر باشد رفتارهای بزهکارانه نیز بالاتر می‌رود. این یافته با پژوهش‌های رزمخواه، پاکزاد و احقر (۱۵) و فاضل و همکاران (۲۸) همسو است. پژوهش فاضل و همکاران نشان داد که ریسک جرم‌های خشونت‌آمیز در افرادی که افسردگی دارند بعد از کنترل متغیرهای خانواده، عوامل اجتماعی و فردی افزایش می‌یابد. تحقیقات نشان داده‌اند افرادی که از سلامت روانی مناسبی برخوردارند خود را در برابر فشارهای بیرونی و درونی مصون نگه می‌دارند. سلامت روانی توانایی درک درست شرایط پیرامون و قابلیت تصمیم‌گیری مطلوب در مورد خویش است. افراد سالم به صورت انطباقی با موقعیت‌های تنش‌زا مانند انواع بزهکاری‌ها مقابله می‌کنند (۱۴). سلامت روان در یک مدل رگرسیون چند متغیره ارتباط معنی‌داری را با رفتارهای بزهکارانه نشان نداد، به‌طوری که این عامل نیز از طریق عوامل دیگر نظیر نظارت خانواده می‌تواند بر رفتارهای بزهکارانه

توانسته است ۰/۱۳ رفتارهای بزهکارانه را پیش‌بینی کند. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های ایتون و همکاران (۳۱) و سوننس و همکاران (۶)، همسو است. نتایج متا آنالیز هوو و همکاران در سال ۲۰۰۹ نشان داد که ارتباط قدرتمندی بین نظارت والدین، کنترل روان‌شناختی و جنبه‌های منفی رفتارهای والدینی از جمله خصومت و طرد با بزهکاری وجود دارد به‌طوری که این عوامل ۱۱ درصد از واریانس بزهکاری را تبیین می‌کنند (۳۲). در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت که نظارت والدینی صحیح نقش موثری در پیش‌گیری از رفتارهای بزهکارانه نوجوانان دارد چرا که به دنبال شیوه‌های تربیتی بسیار سهل‌گیرانه‌ی والدین همنشینی با همسالان بزهکار بالا رفته و کودکان ساعات بیشتری در میان گروه‌های بزهکار می‌گذرانند.

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که بین هم‌نشینی با همسالان بزهکار و رفتارهای بزهکارانه رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. به این صورت با افزایش همنشینی با همسالان بزهکار، رفتارهای بزهکارانه نیز افزایش یافته است. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان داد که همنشینی با همسالان بزهکار قوی‌ترین پیش‌بینی را از رفتارهای بزهکارانه با ضریب بتای ۰/۳۶۳ به‌دست می‌دهد. این یافته با پژوهش‌های بسیاری همسو است (۳۳). نتایج پژوهش لیکورس و ناگین نشان داد که اعمال بزهکارانه و خشونت در میان پسران و دخترانی که همسالان بزهکار دارند بیشتر از نوجوانانی است که وارد این گروه‌ها نمی‌شوند (۳۴). در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت که همسالان نگرش‌ها، انگیزش‌ها و دلیل تراشی‌هایی برای رفتارهای ضد اجتماعی را در اختیار نوجوانان قرار داده و همچنین فرصت شرکت در برخی از اعمال بزهکارانه خاص را برای آنها فراهم می‌کنند. گروه همسالان همچنین موجب تقویت مثبت قابل توجه رفتارهای منحرف و در مقابل تنبیه اعمال اجتماعی می‌شود (۳۳). بین نارضایتی از مدرسه با رفتارهای بزهکارانه رابطه مثبت و معنی‌دار ($r=0/453$)

تأثیر داشته باشد. اگر چه نظارت شدید گاهی موجب اضطراب خواهد شد ولی یک نظارت متناسب در کاهش اضطراب افسردگی و غیره می‌تواند موثر باشد. به‌طوری‌که در یک خانواده با فرزندان رها شده انتظار می‌رود فرزندان با اختلالات روانی بیشتر روبرو شوند (۲۹).

نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهند که بین خود‌کنترلی و رفتارهای بزهکارانه ارتباط معنی‌دار وجود دارد. به این صورت که هر چقدر خود‌کنترلی پایین‌تر باشد رفتارهای بزهکارانه نیز افزایش می‌یابد. مدل رگرسیون چند گانه نشان داد که خود‌کنترلی یکی از عوامل قوی پیش‌بینی‌کننده‌ی رفتارهای بزهکارانه است که توانسته است ۰/۲۳ رفتارهای بزهکارانه را پیش‌بینی کند. خود‌کنترلی نشان‌دهنده‌ی توانایی رها کردن لذت‌های کوتاه مدتی است که بالقوه منجر به عواقب بلند مدت منفی می‌شوند. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های فینکناور و انجلز (۴) گیسون (۳۰) همسو است. نتایج پژوهش گیسون نشان داد که پایین بودن خود‌کنترلی نقش مهمی در بزهکاری نوجوانان ایفا می‌کند، بدین صورت که افرادی که دارای خود‌کنترلی پایین‌تری هستند با احتمال بیشتری با سایر همکلاسی‌های بزهکار دست به کارهای بزهکارانه می‌زنند (۳۰). در تبیین این یافته می‌توان اشاره کرد که خود‌کنترلی به‌عنوان سدی است که بین فرد و رفتارهای بزهکارانه عمل می‌کند و نشان‌دهنده‌ی توانایی رها کردن لذت‌های کوتاه مدتی است که بالقوه منجر به عواقب بلند مدت منفی می‌شوند. افراد دارای خود‌کنترلی پایین فعالیت‌های بدنی را ترجیح می‌دهند تا فعالیت‌های ذهنی که در نتیجه تحریک، خطر و هیجان همراه با فعالیت‌های بزهکارانه این افراد به خود جذب می‌کند (۳).

بین نظارت خانواده و رفتارهای بزهکارانه رابطه‌ی منفی و معنی‌دار وجود داشت. بدین صورت که هر چقدر نظارت خانواده بر روی دانش‌آموزان کمتر باشد، رفتارهای بزهکارانه نیز افزایش می‌یابد. در مدل رگرسیون چندگانه نظارت خانواده

وجود داشت به این صورت که نارضایتی از مدرسه بالاتر با سطح بالای رفتارهای بزهکارانه همراه بوده است. این یافته با پژوهش هاوکینز و همکاران (۳۵) همسو است. نتایج پژوهش هاوکینز حاکی از این است که رضایت و پیوند دانش‌آموزان به مدرسه یکی از قوی‌ترین عوامل محافظ در برابر بزهکاری و جرم است. نتایج رگرسون چند گانه نشان داد که بین متغیر رضایت از مدرسه با رفتارهای بزهکارانه رابطه معنی‌داری وجود نداشت، در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت این عامل می‌تواند به‌طور غیر مستقیم و از طریق سایر عوامل از جمله ویژگی‌های ضد اجتماعی و همچنین پایین بودن میزان خود کنترلی که موجب دشواری در تبعیت از قوانین مدرسه و معلمان می‌شود بر رفتار های بزهکارانه تاثیر بگذارد. در نتیجه افرادی که از مدرسه و معلمان ناراضی هستند کمتر به رفتارهای بزهکارانه روی خواهند آورد. بنابر این با توجه به نتایج به‌دست آمده باید توجه دو چندان به‌همنشینی با همسالان بزهکار، نظارت خانواده و همچنین حساسیت دوره‌ی نوجوانی به‌عنوان سنگ بنای آینده افراد شود. در نهایت لازم به ذکر است این پژوهش با محدودیت‌هایی از جمله خودگزارشی بودن ابزارهای پژوهش و تعمیم نتایج به دانش‌آموزان دختر روبرو است.

نتیجه گیری

اگر چه متغیرهای تنظیم هیجان، سلامت روان، رضایت

از مدرسه، برون گرایی، توافق پذیری ارتباط معنی‌داری را با رفتارهای بزهکارانه نشان دادند، با این حال در یک مدل رگرسون چند گانه، متغیر رفتارهای بزهکارانه، از طریق متغیرهای همنشینی با همسالان بزهکار، خود کنترلی، شناخت‌های ضد اجتماعی، نظارت خانواده، روان رنجور خویی و باوجدان بودن قابل پیش بینی است.

مسئولین می‌توانند با بالا بردن سطح آگاهی در والدین، آموزش شیوه‌های صحیح تربیتی و نظارتی به ایشان و همچنین آموزش مهارت های کنترل خشم، حل مسئله و تنظیم هیجان به نوجوانان از بروز بسیاری از رفتارهای بزهکارانه پیشگیری کنند. در نهایت نتایج حاصل از پژوهش حاضر و بررسی ادبیات پژوهشی نشان دهنده‌ی چند مؤلفه‌ای بودن و دخالت عوامل روان شناختی و اجتماعی در بروز رفتارهای بزهکارانه‌ی نوجوانان است، لذا مداخلات درمانی و برنامه‌های پیشگیرانه در نظر داشتن تمامی ابعاد را باید در دستور کار خود قرار دهند.

تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد می‌باشد. از همه‌ی همکارانی که ما را در تکمیل این پژوهش یاری دادند، به ویژه مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت دانشگاه علوم پزشکی زنجان نهایت تقدیر و تشکر را داریم.

References

- 1- Miller L. Juvenile crime and juvenile justice: Patterns, models, and implications for clinical and legal practice. *Aggress violent behav.* 2014; 19: 122-37.
- 2- Metis V, Luckman J. Oppositinal defiant disorder and conduct disorder in children: Arjomand publication; 2011.
- 3- Cullen FT, Wilcox P. Encyclopedia of criminological theory: Sage; 2010.
- 4- Finkenauer C, Engels RC, Baumeister RF. Parenting behaviour and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. *Int J Behav Dev.* 2005; 29: 58-69.
- 5- Agino FT, Paternoster R, Cullen FT,

- Mackenzie DL. Life domains and crime: A test of Agnew's general theory of crime and delinquency. *J Crim Justice*. 2011; 39: 302-11.
- 6- Soenens B, Vansteenkiste M, Luyckx K, Goossens L. Parenting and adolescent problem behavior: an integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Dev psychol*. 2006; 42: 305.
- 7- Ahmadi Kh, Khodadadi J, Amoosti F. An interactive model for parental monitoring and affiliation with delinquent peers on adolescents' aggression in military families. *J Military Med*. 2014; 16: 61-67.
- 8- Jones SE, Miller JD, Lynam DR. Personality, antisocial behavior, and aggression: A meta-analytic review. *J Crim Justice*. 2011; 39: 329-37.
- 9- O'Riordan C, O'Connell M. Predicting adult involvement in crime: Personality measures are significant, socio-economic measures are not. *Pers individ dif*. 2014; 68: 98-101.
- 10- Goldberg LR. An alternative "description of personality": the big-five factor structure. personality and personality disorders: *Sci Mental Health*. 2013; 7: 34.
- 11- Walters GD, DeLisi M. Antisocial cognition and crime continuity: Cognitive mediation of the past crime-future crime relationship. *J Crim Justice*. 2013; 41: 135-40.
- 12- Garnefski N, Kraaij V, Spinhoven P. Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Pers Individ dif*. 2001; 30: 1311-27.
- 13- WHO. Mental health: a state of well-being [updated 2014]. Available from: www.who.int.
- 14- Addley K. Mental health in the Northern Ireland Civil Service: studies on prevalence and determinants of mental ill-health: Queen's University of Belfast; 2000.
- 15- Razmkhah S, Pakzad B, Ahghar GH. The study of relationship between mental health and attitude to delinquency in camp around city. *J Psychol Res*. 2013; 5: 539-48
- 16- Delavar A. Research methodology in psychology and educative science Tehran: Virayesh publication; 2011. [in persian]
- 17- FathiAshtiani A. Psychological scales. Tehran: Besat Publication; 2001. [in persian]
- 18- Ghasempour A, El beygi R, Hasan Zadeh Sh. Psychometric properties of emotion regulation questionnaire grass and john among the Iranian population. Sixth Seminar mental health of students. 2012.
- 19- H Yaghubi MK, A Omid, E Barouti, M Abedi. Validity and factor structure of the general health Questionnaire (GHQ 12) in university student. *J Behav Sci*. 2012; 6: 153-60.
- 20- Zadeh Mohammadi A AZ, Heidari M. Construction and assessment of psychometric features of Iranian adolescents risk-taking scale. *Iranian J Psychiatry Clin Psychol*. 2011; 17: 218-25.
- 21- Snijders TA, Baerveldt C. A multilevel network study of the effects of delinquent

- behavior on friendship evolution. *J Math Sociol.* 2003; 27: 123-51.
- 22- Alboukordi S, Nazari AM, Nouri R, Sangdeh JK. Predictive factors for juvenile delinquency: the role of family structure, parental monitoring and delinquent peers. *Int J Criminol Sociol theory.* 2012; 5: 770-7.
- 23- Tareminian F Jazayery A, Ghazi Tabatabaei SM. Psychosocial predicting factors of drug use among adolescents: applicability of "Peer Group Theory" among Iranian Adolescents. *J Zanjan Uni med sci.* 2012; 21: 108-20.
- 24- Jolliffe D. Exploring the relationship between the five-factor model of personality, social factors and self-reported delinquency. *Pers Individ Dif.* 2013; 55: 47-52.
- 25- Rahimi C, Abasi P, Keshtkar Gs. Prediction of different aggression component using the big five factor personality and gender in university student. *J pers individ dif.* 2015; 3: 49-72.
- 26- Magar EC, Phillips LH, Hosie JA. Self-regulation and risk-taking. *Pers individ dif.* 2008; 45: 153-9.
- 27- Hoseinkhanzadeh. A. Taher M. Analytical study of personality characteristics of juvenile offenders. *J crim justice.* 2014: 31-53.
- 28- Fazel S, Wolf A, Chang Z, Larsson H, Goodwin GM, Lichtenstein P. Depression and violence: a Swedish population study. *Lancet Psychiatry.* 2015; 2: 224-32.
- 29- Wood JJ, McLeod BD, Sigman M, Hwang WC, Chu BC. Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *J Child Psychol Psychiatry.* 2003; 44: 134-51.
- 30- Gibson C, Wright J. Low self-control and coworker delinquency: A research note. *J Crim Justice.* 2001; 29: 483-92.
- 31- Eaton NR, Krueger RF, Johnson W, McGue M, Iacono WG. Parental monitoring, personality, and delinquency: Further support for a reconceptualization of monitoring. *J Res Pers.* 2009; 43: 49-59.
- 32- Hoeve M, Dubas JS, Eichelsheim VI, et al. The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *J Abnorm Child Psychol.* 2009; 37: 749-75.
- 33- Patterson GR, DeBaryshe BD, Ramsey E. A developmental perspective on antisocial behavior: American Psychological Association; 1989.
- 34- Lacourse E, Nagin D, Tremblay RE, Vitaro F, Claes M. Developmental trajectories of boys' delinquent group membership and facilitation of violent behaviors during adolescence. *Dev Psychopathol.* 2003; 15: 183-97.
- 35- Hawkins JD, Herrenkohl TI, Farrington DP, et al. Predictors of youth violence. *Juvenile Justice Bulletin.* 2000.

Relationship of Personality Factors, Emotion Regulation, Antisocial cognition, Mental health and Life Domain on juvenile Delinquency Behaviors

Zamani SD¹, Taremian F², Motamed N¹

¹Social Determinants of Health Research Center, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

²Dept. of Clinical Psychology, Substance Abuse and Dependence Research Center, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

Corresponding Author: Taremian F, Substance Abuse and Dependence Research Center, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

E-mail: fa.taremian@uwsr.ac.ir

Received: 11 Sep 2016   **Accepted:** 12 Jun 2017

Background and Objective: Delinquent behavior of adolescents is one of the major concerns of societies, families and social institutions. Therefore, a comprehensive and multi-component analysis of this issue can lead to effective interventions. This study was an effort to find the relationship of personality factors, emotion regulation, antisocial cognition, mental health, and life fields in juvenile delinquency behaviors.

Materials and Methods: In this descriptive cross-sectional and correlational study, 394 male high school students in Zanjan, from the second, third and fourth grades were selected using the cluster sampling in the academic year 2015-2016. Data were collected using Neo Personality Questionnaire, Grass & John Emotion Scale, Mental Health Questionnaire, Singer Family Scale, Collaborating with criminal Peers by Pascal Grossmic Self-Control Questionnaire, Scale Otting school satisfaction, Walter's antitrust cognitive questionnaire, Iranian adolescent risk taking questionnaire and delinquent behavior questionnaire and analyzed using the Pearson correlation coefficient and multiple regression.

Results: The results of the multiple regression showed that delinquent behaviors had a positive and significant relationship with self-control variables ($P < 0.001$), delinquent peers ($P < 0.001$), antisocial cognition ($P < 0.001$) ($P = 0.44$), while the relationship with family monitoring ($P = 0.006$) and conscientiousness ($P = 0.003$) was negative and significant.

Conclusion: Delinquent peers, self-control, antisocial cognition, family monitoring, conscientiousness, and neuroticism have independent relationship with juvenile delinquency behaviors.

Key words: *Personality factors, Emotion regulation, Antisocial cognition, Mental health, Life domains, delinquent behaviors*